

Összefoglaló szakmai jelentés a K 79 153 számú OTKA kutatási program munkálatairól.

Előre kell bocsátanunk, hogy az ELTE ÁJK és az ELTE BTK politológiai tanszékeinek összefogásával 2000-ben létrehozott ELTE Pártkutató Műhely tudományos programjában kezdettől fogva szerepelt egy, a magyarországi politikai pártokkal foglalkozó kézikönyv elkészítése. Az érdemi munkálatok azonban csak 2006 végén kezdődtek el, amikor Bihari Mihály egyetemi tanár, alkotmánybíró, az Alkotmánybíróság elnöke vezetésével megalakult a Pártlexikon szerkesztőbizottsága. Tagjai Boros Zsuzsa, egyetemi docens (ELTE ÁJK Politikatudományi Intézet), Izsák Lajos egyetemi tanár (ELTE BTK Történeti Intézet), Jónás Károly ny. főkönyvtáros (Országgyűlési Könyvtár), Pál Lajos, a *Századok* főszerkesztője, Sipos Péter tudományos tanácsadó (MTA Történettudományi Intézet), Szabó Dániel kandidátus (MTA Történettudományi Intézet), Szász Zoltán intézetigazgató (MTA Történettudományi Intézet) és Vida István egyetemi tanár (ELTE Pártkutató Műhely) lettek. Szakmai tanácsadóként Hubai László kandidátus (Zsigmond Király Főiskola) és Szabó Róbert könyvtáros (MTA Történettudományi Intézet) működtek közre. 2007. január 1-jével sikeres akadémiai pályázat után az ELTE BTK-ára került és a Pártkutató Műhely keretében, Gergely Jenő egyetemi tanár vezetésével munkához látott a három főből álló MTA–ELTE Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport, amelynek egyik fő célja a Pártlexikon tető alá hozása volt. 2008-ban az MTA Politikai Tudományok Intézete támogatásával pályázatot nyújtottunk be az OTKA-hoz a kutatások finanszírozása érdekében, amelyet sikerült megnyernünk. A projekt eredeti címe „A magyarországi politikai pártok lexikona 1846–2006. I. köt. Parlamenti választásokon jelöltet állító pártok.” volt. 2010 szeptemberében azonban a kötet szerkesztőbizottsága szakmai megfontolásokból a lexikon évkörét a 2010-es választásokig, illetve a második Orbán-kormány megalakulásáig kiterjesztette, s így a címben a befejező dátum 2006-ról 2010-re változott. A három éves futamidő 2009. április 1-jén kezdődött és 2012. március 31-én fejeződik be.

A kutatási programban annak indulásakor a következők vettek részt: Dobos Balázs PhD (MTA Kisebbségkutató Intézet), Heiszler Vilmos kandidátus, egyetemi docens (ELTE BTK Történeti Intézet), Hubai László, M. Kiss József történész, igazgató (Jelenkutató Alapítvány és Intézet), Kovács Tamás levéltáros, doktorjelölt (Magyar Országos Levéltár), Némethné Dikán Nóra történész-muzeológus (Jósa András Múzeum, Nyíregyháza), Pál Lajos, Réfi Attila PhD (ELTE–MTA Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport), Szabó Dániel kandidátus (MTA Történettudományi Intézet), Szabó Róbert, Sziklai István doktorjelölt (ELTE-MTA PPPK) és Vida István. A csoport összetétele a későbbiek során változott. Heiszler Vilmos kollégánk 2010 elején hosszan tartó súlyos betegség után sajnos elhunyt. Kovács Tamás, M. Kiss József és Pál Lajos szabálytalan kifizetések miatt – engedéllyel – 2010 decemberében kikerültek a közreműködő kutatók közül, de adatgyűjtőként, feldolgozóként és számítógépes adatrögzítőként továbbra is részt vettek a programban. Meg kell említenünk, hogy mindemellett szerte az országban több mint ötvenen segítettek munkánkat, közöttük történészek, egyetemi oktatók, levéltárosok, könyvtárosok, muzeológusok, PhD hallgatók, doktoranduszok, egyetemisták és nyugdíjasok. A lexikon munkálataival kapcsolatos mindennapi teendőket (ügyintézés, adminisztráció, kapcsolattartás stb.) Vida István mellett két fiatal kutató, az akadémiai kutatócsoport munkatársai Sziklai István és Réfi Attila látták el, akik egyben a szerkesztőbizottság titkára tisztét is betöltötték.

Ami a kutatások menetét illeti az első hónapok a Pártlexikon felépítésével, a szócikkek belső szerkezetével, a politikai alakulatok pártcsaládokba való besorolásával kapcsolatos

elméleti kérdések tisztázásával, a pártregiszter összeállításával és ellenőrzésével, valamint a kutatócsoport mellett további szakemberek megkeresésével és felkérésével telt el. A pártok listáján kezdetben 318 pártformáció szerepelt, ezek száma végül 362-re, illetve 371-re emelkedett. A munkálatokat nagymértékben nehezítette, hogy az összes Magyarországon létezett pártnak csak mintegy a negyedéről állt rendelkezésre szakirodalom, ráadásul ezek egy része is napjainkra elavulttá, szemléletében túlhaladottá vált, s tárgyi tévedésektől sem volt mentes. A Pártlexikon készítésekor így a legtöbb esetben széles körű alap kutatásokat kellett végeznünk, amelynek során a levéltári források, a korabeli sajtóanyagok, a pártsajtó, a parlamenti naplók, a megjelent vagy még kiadatlan pártprogramok, illetve egyéb párt dokumentumok, a választási nyilvántartások és adattárak valamint a különböző történelmi és politikai szakbibliográfiák és repertóriumok is feldolgozásra kerültek. A rendszerváltás időszakában vagy azt követően létrejött gyakran jelenleg is fennálló politikai szervezetek esetében viszont a klasszikus történelmi eszköztár kevésbé volt alkalmazható. Részben azért, mert a pártok a működésük során keletkezett iratokat ritkán adták át az állami levéltáraknak, többnyire maguk őrzik, s nem kutathatók, részben azért, mert történetük az egyidejű publicisztikai elemzésektől eltekintve nincs tudományos alapossággal, monografikus igénnyel feldolgozva, még a nagy pártok esetében sem. A forrásközlemények is ritkák. Jól használhattuk viszont az elektronikus és nyomtatott sajtót, mindenképp az internetet, továbbá interjúkat is készítettünk több kortárs politikussal. Az alapvető és legfontosabb forrásaink ugyanakkor a rendszerváltás utáni pártok tekintetében a bírósági irattárak voltak, amelyek a pártok megalakulásával, működésével és megszűnésével kapcsolatos hivatalos iratokat őrzik. Ezek – az adatvédelmi törvény előírásainak betartásával – kutathatók, ám a bíróságok elfoglaltsága, s különböző adminisztratív megkötések sok gondot okoztak.

A nehézségek ellenére a munkálatok viszonylag jól haladtak. Kezdetől fogva arra törekedtünk, hogy az adatgyűjtés, a feldolgozás és a nyers szócikkek elkészítése, amennyire lehet, párhuzamosan történjen. A dualizmus korát tekintve a szócikkek összeállításában és gondozásában Szabó Dánielnek, Szász Zoltánnak, Jónás Károlynak, a horvát, román és szlovák nemzetiségi pártok szócikkeit író Ress Imrének, a debreceni Szendrei Ákosnak és az OSZK-ban dolgozó Vesztroczy Zsoltnak, valamint az agrár- és parasztpártok szócikkeit lektoráló Farkas József nyugdíjas történésznek volt jelentős szerepe. Sok segítséget kaptunk Pölöskei Ferenc akadémikustól is. A Horthy-korszakot illetően a kutatást és a feldolgozást Vida István és Kovács Tamás irányította. Utóbbi egyéni feladatként elsősorban a szélsőjobb oldali pártokkal foglalkozott, de e téren számíthattunk Paksy Zoltán főlevéltáros (Zala Megyei Levéltár) és Szita Szabolcs (HDKE) közreműködésére is. Sipos József a szegedi egyetem docense az agrár- és a parasztpártokat dolgozta fel. A katolikus pártok szócikkeinek összeállítása a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen oktató Cseszka Éva és Schlett András munkája. A városi liberális, demokrata és polgári radikális pártalakulatok esetében L. Nagy Zsuzsa tanulmányaira támaszkodtunk. A szociáldemokrata pártokról Botos János (Holokauszt Intézet) és Strassenreiter Erzsébet, az illegális KMP-ről és a Vági-féle MSZMP-ről a szócikkeket Zalai Katalin (Politikatörténeti Intézet) írta. Gömbös Gyula pártjáról, a NEP-ről szóló kis tanulmány Vonyó József egyetemi tanár nevéhez fűződik. A kézikönyv koalíciós korszakkal és az államszocializmus időszakával foglalkozó részét Izsák Lajos szerkesztette és ő írta a szócikkek jelentős hányadát is. Az MKP, majd az MDP pályafutását Hubai László és Feitl István (Politikatörténeti Intézet) vázolta fel. Az MSZMP szócikkét többen állították össze. A legnagyobb feladatot a rendszerváltás utáni pártok szócikkeinek elkészítése jelentette az említett nehézségek miatt. A szerkesztés gondja zömmel Vida Istvánra hárult. A kutatócsoport tagjai közül Dobos Balázs – a történész szakmában elsőként – 25 roma párt történetére vonatkozóan gyűjtötte össze az adatokat és információkat. A lexikon számára tíz roma szervezet szócikkét állította össze. A szociáldemokrata pártokat illetően Heiszler Vilmos kezdte el a kutatásokat, de váratlan halála után fiatal kutatók fejezték be a munkát. Némethné

Dikán Nóra a nőkkel, az egészségügyi és szociális kérdésekkel foglalkozó réteg és regionális pártok történetének vizsgálatához kezdett hozzá. Ezek közül elkészítette nyolc tömörülés szócikkét, közöttük a Civil Mozgalomét és három Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei pártét. Szabó Róbert a KDNP és a kisebb katolikus pártok történetének feldolgozását kapta feladatul. Réfi Attila és Sziklai István – egyéb teendők mellett – kisebb polgári, polgári liberális és függetlenségi pártok történetének feldolgozásában és a szócikkek elkészítésében működtek közre. Vida István a Független Kisgazdapárt és az abból kivált töredék pártok sorsát kísérte figyelemmel saját kutatásai alapján. A közreműködő szakemberek közül meg kell említenünk Wéber Attilát (Politikatörténeti Intézet), aki a Fidesz, Szécsi Árpád politológus doktoranduszt, aki az MDF és a Magyar Demokrata Néppárt, valamint M. Kiss Józsefet és munkatársait, akik az SZDSZ, a MIÉP és a Jobbik szócikkét készítették el, mintegy 40 kisebb párt mellett. Az MSZP szócikke Ripp Zoltán munkája. Az un. zöld pártokról a kézikönyvben található rövid beszámolók Polákovics Baláznak (LMP) a zöld mozgalmakban való jártasságáról tanúskodnak.

A kutatómunkát és az anyaggyűjtést 2011. március 31-én, a kéziratot április 30-án zártuk le, s májusban adtuk át a Gondolat Kiadónak. Az első kiadás szeptember közepén jelent meg a Gondolat Kiadó és az MTA–ELTE Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport gondozásában. A kötetet Vida István mellett Izsák Lajos, Jónás Károly, Kovács Tamás, Réfi Attila és Sziklai István szerkesztette. A lexikon 362 – 1846 és 2010 között működő – pártalakulatra vonatkozóan tett közzé adatokat. Az előszót Bihari Mihály egyetemi tanár, alkotmánybíró, a szerkesztőbizottság elnöke írta. A lexikon szerkezeti felépítését tekintve illeszkedik a hagyományos történeti korszakoláshoz. Alapvetően négy nagy részre tagozódik, az 1846 és 1919 közötti, az 1919-től 1944-ig, az 1944-től 1989-ig terjedő, illetve az 1989-től 2010-ig tartó időszakokra. Valamennyi fő korszakhoz kapcsolódik egy-egy bevezető tanulmány, amelyeket Szabó Dániel (1846–1919), Sipos Balázs (1919–1944), Vida István (1944–1989) és Ripp Zoltán (1989–2010) készített el. A bevezető tanulmányokat ábécérendben követik az egyes pártokról szóló szócikkek. A kötetet Jónás Károly által készített alapos szakbibliográfia, a pártok listája ábécé-, illetve időrendben és rövidítésjegyzék egészíti ki. Időközben elkészült a pártlexikon első kötetének második, mintegy 50 ív terjedelmű, bővített és javított kiadása is. Ez már 371 pártot tartalmaz. 2012. január végén került a könyvesboltokba, két hónappal a projekt határidejének lejárta előtt.

A lexikon munkálatai mellett arra is törekedtünk, hogy a feltárt, korábban zömmel nem vagy alig ismert forrásokat tanulmányokban feldolgozzuk és közzé tegyük. Az akadémiai kutatócsoport támogatásával két évkönyvet is kiadtunk. (Lásd a mellékelt bibliográfiát.) A tanulmányok közül ki kell emelnünk Hell Roland PhD hallgató elemzését az MSZMP Politikai Bizottságának és a KB Titkárságának összetételéről a Kádár-rendszerben, M. Kiss József és munkatársai által MIÉP megalakulásáról írt dolgozatot, valamint Szabó Dániel és Szabó Róbert két kis írását. Magyar Kálmán volt az első, aki a Somogyi Keresztény Koalíció létrejöttének és az 1990. évi választási szereplését papírra vetette.

A beszámolási időszakban – 2009 októberében – „Pártok és rendszerváltás (1988–1990) „ címmel egy sikeres konferenciát rendeztünk, amelynek anyagát az MTA–ELTE Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport évkönyvében tettük közzé. Az előadók között szerepelt többek között Bihari Mihály, Szécsi Árpád, Ripp Zoltán, Szabó Róbert, Tóth Csaba politológus, Vonyó József és Réfi Attila.

A kutatócsoportból csak Szabó Róbert vett részt külföldi tanulmányúton. Az OTKA támogatásával 2011 júliusában, Németországban, Köln mellett Gummelsbachban kutatott a Vészy Mátyásnak, a Polgári Demokrata Párt egykori vezetőjének, a Liberális Internacionálé magyar csoportja elnökének az ottani levéltárban őrzött hagyatékában. A hungaricumnak számító, eddig feldolgozatlan iratanyagban fontos dokumentumokat talált a Pártlexikonban szereplő párt történetére vonatkozóan.

„A magyarországi politikai pártok lexikona 1846–2010. I. köt. Parlamenti választásokon jelöltet állító pártok.” című lexikon nagy hiányt pótol. Az első kézikönyv, amely adatokat, információkat tesz közzé az elmúlt másfél évszázad parlamenti pártjaira vonatkozóan. Az eddigi visszhangból ítélve jól használható könyv lesz mind az oktatásban, mind a médiában, valamint a tudományos kutatásban is. Tervezzük a munkálatok folytatását és a második kötet elkészítését. Eredetileg azt gondoltuk, hogy a következő lépésként az lenne logikus, ha összegyűjtenénk a nem parlamenti pártokra vonatkozó dokumentációt 1846-tól kezdődően 2014-ig, s idővel a két lexikont (parlamenti és nem parlamenti pártalakulatok) egy nagy pártlexikonná összedolgoznánk, kiegészítve esetleg a környező országok 1918 utáni magyar pártjaival. A parlamenten kívüli, többnyire törpe pártokra vonatkozóan a levéltári, sajtó és könyvészeti források nagyon gyérek, nagyszámú kutató gárda és sok pénz kellene egy ilyen jellegű kézikönyv elkészítéséhez. Ezért amellet döntöttünk, hogy a könyvsorozat második köteteként az 1988–1989 utáni politikai szervezetek adatait gyűjtjük össze és dolgozzuk fel. Már elkészült a rendszerváltása utáni időszakra vonatkozóan egy előzetes pártlista, amelyen mintegy 435 pártalakulat neve szerepel, közülük 123 már az első kötetben is helyet kapott, a többi parlamenten kívüli, zömmel un. kispárt. Eddig mintegy 50–60 pártra találtunk használható iratanyagot, de azok feldolgozásra, szócikkek összeállítására, mintegy 25–30 szervezet kivételével, nem került sor.

Befejezésül meg kell, említsük, hogy szakmailag messzemenően támogatta munkánkat többek között az MTA Történettudományi Intézete, az MTA Politikatudományi Intézete, az ELTE BTK Történeti Intézete, az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Politikatudományi Intézete, a Politikatörténeti Intézet, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi, illetve Vitéz János Kara, a Magyar Országos Levéltár és az Országgyűlési Könyvtár, valamint a budapesti Holokauszt Emlékközpont.

Bp., 2012-03-26.

Dr. Vida István DSc,
egyetemi tanár, témavezető

Publikációk

Könyvek

Magyarországi politikai pártok lexikona. (1846–2010). I. kötet. Parlamenti választásokon jelöltet állító pártok. Főszerk. Vida István. Szerk. Izsák Lajos – Jónás Károly – Kovács Tamás – Réfi Attila – Sziklai István. Gondolat Kiadó – MTA–ELTE Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport, Bp., 2011. 535 o.

Magyarországi politikai pártok lexikona. (1846–2010). I. kötet. Parlamenti választásokon jelöltet állító pártok. Második, bővített, javított kiadás. Főszerk. Vida István. Szerk. Izsák Lajos – Jónás Károly – Kovács Tamás – Réfi Attila – Sziklai István. Gondolat Kiadó – MTA–ELTE Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport, Bp., 2011. 552 o.

Tanulmánygyűjtemények

MTA–ELTE Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport évkönyve 2009. Szerk. Réfi Attila – Sziklai István. MTA–ELTE Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport – MTA Politikai Tudományok Intézete. Bp., 2009. 174 o.

MTA–ELTE Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport évkönyve 2010/2011. Szerk. Réfi Attila – Sziklai István. MTA–ELTE Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport. Bp., 2011. 196 o.

Tanulmányok

Cseszka Éva: Az MKP és SZDP fúziós küzdelmeinek egy állomása: a Nitrokémia-per. In MTA–ELTE Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport évkönyve 2010/2011. Szerk. Réfi Attila – Sziklai István. MTA–ELTE Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport. Bp., 2011. 11– 29. o.

Hell Roland: A Politikai Bizottság és a KB Titkárság összetétele a Kádár-rendszerben. In MTA–ELTE Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport évkönyve 2010/2011. Szerk. Réfi Attila – Sziklai István. MTA–ELTE Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport. Bp., 2011. 30–48. o.

Magyar Kálmán: A Somogyi Keresztény Koalíció rövid története és az 1990-es választási szerepe. In MTA–ELTE Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport évkönyve 2010/2011. Szerk. Réfi Attila – Sziklai István. MTA–ELTE Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport. Bp., 2011. 49–62. o.

M. Kiss József–Horváth Zsolt–Ökrösi Dóra– Toldi Lóránt: „Az elfogadhatatlan realitás” pártja. 1. rész: A MIÉP indulása. In MTA–ELTE Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport évkönyve 2010/2011. Szerk. Réfi Attila – Sziklai István. Szerk. Réfi Attila – Sziklai István. MTA–ELTE Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport. Bp., 2011. 63–80. o.

Szabó Róbert: Legitimista politikus egy liberális pártban. Adalékok gróf Apponyi György politikai életrajzához. In MTA–ELTE Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport évkönyve 2010/2011. Szerk. Réfi Attila – Sziklai István. MTA–ELTE Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport. Bp., 2011. 81– 92. o.

Szabó Róbert – Szakolczai György (szerk.): Két kísérlet a proletárdiktatúra elhárítására. Barankovics és a DNP, 1945–1949. Bibó és a DNP, 1956. Gondolat, Bp., 2010. 395.

Tábori Ferenc: A Torgyán József vezette Független Kisgazda-, Földmunkás és Polgári Párt felbomlása, 2001–2002. In MTA–ELTE Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport évkönyve 2010/2011. Szerk. Réfi Attila – Sziklai István. MTA–ELTE Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport. Bp., 2011. 116–136. o.

Vida István: „Erdélyi” fedőnevű ügynök jelentései a demokratikus magyar emigráció kisgazdapárti vezetőiről. Budapest, 1969. július 31.–1969. augusztus 18. *Levéltári Közlemények*, 2010. I–IV. sz. 170–211. o.

Vida István: A koalíciós időszak és az államszocializmus. In Magyarországi politikai pártok lexikona (1946-2010). I. köt. Parlamenti választásokon jelöltet állító pártok. Főszerk. Vida István. Szerk. Izsák Lajos – Jónás Károly – Kovács Tamás – Réfi Attila – Sziklai István. Gondolat Kiadó –MTA-ELTE Pártok , Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport. Bp., 2011. 255–272. o.

Vida István: A Független Kisgazdapárt és a Demokratikus Polgári Szövetség, 1943–1944. Dokumentumok. In MTA–ELTE Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport évkönyve 2010/2011. Szerk. Réfi Attila – Sziklai István. MTA–ELTE Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport. Bp., 2011. 176–196. o.